

Liliana DOLGAN

Observații privind dezagregarea predicatului verbal compus și a predicatului verbal-nominal

L.D. – lector superior,
Departamentul Limba
Română, Lingvistică
Generală și Limbi Clasice,
Facultatea de Litere, U.S.M.

Domenii de cercetare:
gramatică, stilistică și
cultivarea vorbirii, didactica
disciplinelor lingvistice.

Texte publicate: *Note cu
privire la predicatul nominal.*

Analele științifice (2004),
*Unele erori în lucrările scrise
ale studenților U.S.M. la
limba română. Cultivarea
limbii române în condițiile
comunicării actuale* (2013).

Despre importanța predicatului s-a vorbit și s-a scris mult în literatura de specialitate. Cu toate acestea, la delimitarea acestei părți principale de propoziție deseori apar probleme nerezolvate.

Toate predicatelor trebuie să conțină cel puțin un verb, dar nu toate verbele personale sunt apte să formeze singure predicatul. Este vorba aici de două niveluri diferite: predicatul ține de nivelul sintactic, iar verbul de nivelul morfologic.

Nu putem însă accepta ideea că predicatul s-ar forma numai dintr-un singur verb personal; uneori e nevoie de două sau chiar de trei verbe pentru a construi această parte de propoziție.

Dezagregarea predicatului verbal compus

Predicatul verbal compus este exprimat, de obicei, prin două verbe, dintre care primul este semiauxiliarul, iar cel de-al doilea este verbul de bază, ce apare la conjunctiv, infinitiv, supin, alcătuind așa-numitul predicat verbal compus bimembru (PVCB). Însă în componența predicatului verbal compus (PVC) pot intra și trei verbe. În atare cazuri vorbim

despre PVC trimembru. Să le analizăm pe rând. Semiauxiliarele, care alcătuiesc PVCB, sunt de două feluri: modale și aspectuale.

1) Dezagregarea PVCB cu sens modal

1.1. Dezagregarea PVCB (format din semiauxiliare ce indică posibilitatea sau imposibilitatea) prin diferite adverbe cu funcție de complement circumstanțial:

„Sunt atâtea feluri de zei
Pe pământ,
Încât *nu vom prididi* **niciodată**
Să plângem sau să râdem destul”
(A. Blandiana).

Poezia Anei Blandiana e scrisă în vers liber și intercalarea adverbului de timp **niciodată** între verbul **a prididi** și conjunctivul verbului **a plânge** nu este dictată de păstrarea rimei, ci de necesitatea unei accentuări afective, a imposibilității de realizare a stării de spirit respective.

1.2. Dezagregarea PVCB format din semiauxiliare ce indică necesitatea în sens larg:

„Astfel se nascu între ambele artiste o luptă surdă și neîncetată, care *trebuia* **numaidecât** să producă scandal la cea întâi ocazie” (V. Alecsandri).

În exemplul de mai sus distanțarea semiauxiliarului **a trebui** de verbul de bază, prin adverbul **numaidecât**, are scopul de a scoate în evidență caracterul categoric al necesității conflictului presupus.

1.3. Dezagregarea PVCB format din semiauxiliare ce indică dorința în sens larg prin substantive cu prepoziții, în funcție de complement circumstanțiale și prin pronumele personal **voi**:

„Și-acum veniți cu drag în țară!
Voi revedeți câmpia iară,
Și cuiburile voastre în crâng!
E vară, vară!
Aș vrea la **suflet** să **vă strâng**,
Să râd de fericit, să plâng”
(G. Coșbuc).

Dubla distanțare a PVC, exprimată prin semiauxiliarul **a vrea** și verbul **a strânge**, prin complementul circumstanțial și pronumele personal **voi** (acc), este dictată în poezia lui G. Coșbuc de mai multe necesități: în primul rând, pentru a păstra rima triplă (crâng – strâng – plâng).

Poetul a realizat o inversiune îndrăzneată, deplasând atenția cititorului spre cuvintele aflate într-un loc puțin obișnuit. Inversiunea este însoțită și de o schimbare a intonației, iar acest fapt le permite poezilor, adesea și prozatorilor, să obțină, prin reasezarea cuvintelor, nu numai rima și ritmul, ci și scoaterea în prim-plan a părților de propoziție pe care le socotesc importante [2, p. 135].

În rândul al doilea, se apelează la distanțare pentru a obține o sporită accentuare afectivă și, în rândul al treilea, pentru a sugera o intimitate maximă, o contopire a sufletului eroului liric cu natura în deșteptare și cu oaspeții ei – păsările ce aduc pe aripi primăvara.

1.4. Dezagregarea PVCB format din semiauxiliare ce indică o idee conativă prin substantive și adverbe în funcție de complementele circumstanțiale:

„Încercau **deseori** să discute cu el despre Dumnezeu” (Z. Stancu).

Distanțând componenții PVC, elementul circumstanțial exprimat prin adverbul **deseori**, scoate în evidență permanența acțiunii de a „discuta” un subiect concret.

Observăm libertatea autorului de a modela resursele sintaxei după necesitățile expresive. Pauza, care intervine între părțile componente ale PVC, imprimă fiecărei unități ideea de independență.

2) Dezagregarea PVCB cu sens de aspect

Aceste predicat se formează dintr-un semiauxiliar aspectual + alt verb la modul conjunctiv, infinitiv sau supin.

Semiauxiliarele aspectuale, după natura lor lexicală, se împart în 3 categorii mari: incoative, imperfective, perfective.

2.1. Dezagregarea PVCB format cu auxiliare ce indică începutul acțiunii:

„Din capătul câmpiei *începe* **plugul rece**
Să tragă brazdă neagră pe locul unde trece”
(V. Alecsandri).

În versurile citate din poezia lui V. Alecsandri, distanțarea s-a efectuat prin subiectul propoziției, însoțit de un atribut. În afară de asigurarea rimei (rece-trece), inversiunea vrea să dea imaginea vizuală a unui spațiu întins. În prim-plan e plugul și brazda, ca și cum cititorul ar avea în față o pânză largă, o piesă de pictură.

2.2. Dezagregarea PVC format din auxiliare ce indică durata acțiunii:

„Tăcu, brusc, încurcat, cu un surâs prostesc ca și când n-ar mai fi avut ce spune și *s-ar strădui* **zădarnic** să mai găsească alte cuvinte” (Z. Stancu).

E cazul să atragem atenția asupra faptului că elementele de distanțare își fac apariția chiar în corpul elementului de bază, între *să* și verbul ca atare.

Așadar, se obține o dublă distanțare: una între primul și al doilea component al predicatului și a doua – în corpul componentului al doilea [3, p. 22].

2.3. Dezagregarea PVC format cu auxiliare ce indică sfârșitul acțiunii:

„*Încetai* să **mai** vorbesc cu mine însumi” (Z. Stancu).

Cercetând fenomenul dezagregării în cadrul PVC, am ajuns la concluzia că în majoritatea cazurilor elementul de distanțare integrează semantica predicatului și chiar a propoziției în întregime.

Dezagregarea predicatului verbal-nominal

Fenomenul dezagregării poate fi demonstrat și în cazul predicatului verbal-nominal (abreviat PV-N).

Acest predicat îi atribuie subiectului o calitate, o însușire, ambele nuanțate – modal sau aspectual. Orice PV-N este constituit din 3 componente: un verb semiauxiliar + verb de relație + nume predicativ. Distingem 2 tipuri de predicate verbal-nominale: tipul I și tipul II.

A. PV-N de tipul I.

Acest predicat conține unul dintre verbele semiauxiliare de mod, care pot exprima: voința, dorința, necesitatea, posibilitatea sau imposibi-

litate. Predicatul de tipul I se formează, cel mai frecvent, cu verbul semiauxiliar de mod *a trebui*. Să exemplificăm:

„Scoate de pe tine și arde
Această togă – a iluziei
te face urâtă și nu-ți stă bine deloc
tu, care *trebuie să fi* veșnic frumoasă”
(A. Ciocanu).

Poetul A. Ciocanu utilizează, mai întâi de toate, o metaforă personificatoare pentru concretizarea unei abstracțiuni. Iluzia de a se crede că e suferindă, că e urâtă, probabil, că e tristă. Dar oricând și în orice împrejurare, femeia trebuie să fie simbol al frumuseții absolute, femeia care e ridicată la nivel de icoană.

Cuvântul *n-are* astâmpăr, remarcă, pe bună dreptate, C. Noica. Iar lingvistul Gh. Bulgăr subliniază: „nu cuvinte rare, ci o rară întrebuințare a cuvintelor”, de aceea, adverbul **veșnic** este antepus adjectivului *frumoasă*, care apare în calitate de actualizator semantic. Din cele enunțate până acum, se poate spune că în enunțul citat a avut loc dezagregarea PV-N, în scopuri stilistice, pentru a accentua unele sentimente.

Tot aparținând tipului I sunt considerate și PV-N formate cu semiauxiliarul *a putea*. Exemplificăm:

„...căci acel Dumnezeu
Ce lasă pe-al vostru pământ
Să crească atâta urgie,
Acela *nu poate să fie*
Nici mare, nici tare, nici sfânt”
(G. Coșbuc).

Observăm accentuări dictate de păstrarea ritmului, mai ales, de accentuare a trei ipostaze: *mare, tare, sfânt*, care definesc dintr-o perspectivă tridimensională individul: mare de suflet, tare de caracter, sfânt de spiritualitate.

Efectul stilistic este triplu: individul e caracterizat multiaspectual printr-un singur PV-N, reliefaarea adjectivelor se face prin repetarea adverbului negativ *nici*.

Un exemplu de PV-N cu semiauxiliarul *a putea* atestăm la V. Alecsandri:

„– Însă eu, mylord, eu mai *pot fi* vreodată *fericită*? am zis năbușindu-mi lacrimile” (V. Alecsandri).

Intercalarea adverbului **vreodată** imprimă o nuanță categorică sentimentului de fericire pus sub semnul imposibilului – stare specifică unui suflet tânăr, care întotdeauna e atras de extreme.

Propunem spre analiză un exemplu de PV-N, format cu semiauxiliarul de mod *a râvni*, sinonim contextual cu *a voi*, *a vrea*.

„*Nu râvnea* nici *să fie originală* – obsesie juvenilă a lucrărilor de doctorat – nici *să scrie* frumos – pacoste a debutanților” (I. Teodoreanu).

Prin intercalarea repetată a adverbului negativ **nici**, care distanțează elementele componente ale predicatului verbal-nominal, scriitorul a reușit să scoată în relief negarea a două ipostaze virtuale, dar care, și într-un caz și în celălalt, sunt vulnerabile și tocmai de aceasta ele se neagă reciproc.

B. Predicatul verbal-nominal de tipul II e format dintr-un verb semiauxiliar de aspect, căruia îi revine misiunea de a indica începutul, continuarea sau încetarea unor stări ale subiectului.

După natura semiauxiliarului de aspect, delimităm următoarele categorii de PV-N:

De subgrupa întâi țin PV-N în a căror structură se întâlnește semiauxiliarul *a începe*. De exemplu:

„Pe când eu căutam să ascund dragostea noastră, ea ținea s-o afișeze cu mândrie, încât, deși nu-mi plăcea, *începusem* totuși *să fiu măgulit* de admirația pe care o avea mai toată lumea pentru mine, fiindcă eram așa de pătimăș iubit de una dintre cele mai frumoase studente și cred că acest orgoliu a constituit baza viitoarei mele iubiri” (Camil Petrescu).

Sentimentul de dragoste e oximoronic, prin el se manifestă două trăiri dintr-o dată: de ascundere și de dezvăluire, de durere, de frământare și de satisfacție. Trecând printr-un amestec de emoții contrarii, eroul, în cele din urmă, își clarifică adevăratul sentiment față de prietena sa, considerând-o cea mai dragă și cea mai frumoasă.

Dezagregarea PV-N se face, în cazul dat, cu ajutorul adverbului **totuși**, ce sugerează starea dominantă afectivă a eroului.

Subliniem că distanțarea (dezagregarea) elementelor structurale ale PVN-N și PVC nu conduc în niciun fel la destrămarea unității logico-semantică a blocului predicativ. Mai mult decât atât, această structură sintactică este un mijloc stilistic eficient.

În calitate de elemente de distanțare, în PVC apare subiectul, complementul direct și indirect, diferite de complementele circumstanțiale.

Adverbele au valoare afectivă, joacă rolul unui recipient în care putem „turna” conținutul corespunzător stărilor sufletești. Din această cauză, el este mult mai expresiv decât un termen propriu, care ar avea chiar nuanță afectivă. Iată de ce scriitorii apelează la structurile predicative dezagregate.

Bibliografie

1. Ștefan Munteanu, *Introducere în stilistica operei literare*, Timișoara, 1995.
2. Ion Coteanu, *Gramatică. Stilistică. Compoziție*, București, 1990.
3. Anatol Ciobanu, *Sintaxa propoziției în clasa a 7-a*, Chișinău, 1977.
4. Constantin Noica, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, București, 1987.
5. Gheorghe Bulgăr, *Studii de stilistică și limbă literară*, București, 1968
6. Iorgu Iordan, *Scrieri alese*, București, 1968.